

HUDUDIY RIVOJLANISHNI TA'MINLASHDA AHAMIYATI

INNOVATSIYALARNING

Zokir Allaberganov

Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti

Dotsenti

Azizbek Abulqosimov

Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti

talabasi

Annotatsiya: Mazkur ishda hududiy rivojlanishni ta'minlashda innovatsion yondashuvlarning o'rni va ahamiyati tahlil qilinadi. Unda zamonaviy texnologiyalar, ilmiy-texnik yutuqlar hamda innovatsion g'oyalar asosida iqtisodiy-ijtimoiy infratuzilmani rivojlantirishning ustuvor yo'nalishlari ko'rib chiqilgan. Shuningdek, innovatsiyalarni hududiy siyosatga integratsiyalash orqali raqobatbardoshlikni oshirish, yangi ish o'rinlari yaratish va yashash sifatini yaxshilash imkoniyatlari yoritilgan.

Kalit so'zlar: Hududiy rivojlanish, innovatsiya, innovatsion siyosat, ijtimoiy-iqtisodiy taraqqiyot, texnologik yangiliklar, infratuzilma, investitsiyalar, raqobatbardoshlik, ilmiy-texnik salohiyat, barqaror rivojlanish.

THE IMPORTANCE OF INNOVATION IN ENSURING REGIONAL DEVELOPMENT

Zakir Allaberganov

Tashkent State University of Economics

Associate Professor

Azizbek Abulqosimov

Tashkent State University of Economics

Student

Annotation: in this work, the role and importance of innovative approaches to ensuring territorial development are analyzed. It considers priorities for the development of economic and social infrastructure based on modern technologies, scientific and technical achievements and innovative ideas. Opportunities to increase competitiveness, create new jobs and improve the quality of living are also highlighted by integrating innovation into territorial policies.

Keywords: Territorial Development, Innovation, Innovation Policy, socio-economic development, technological innovations, infrastructure, investments, competitiveness, scientific and technical potential, sustainable development.

1. Kirish.

XXI asr boshidan boshlab dunyo iqtisodiyotida keskin o'zgarishlar sodir bo'ldi. 2000-yillardan boshlab axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining keng joriy etilishi, raqamli transformatsiya jarayonlarining jadallashuvi va ilm-fan yutuqlarining iqtisodiyotga faol integratsiyalashuvi natijasida innovatsiyalar global taraqqiyotning asosiy omiliga aylandi. Ayniqsa, 2010-yillardan keyingi bosqichda, postindustrial jamiyatning shakllanishi bilan bir qatorda, mamlakatlar ichida hududlar kesimida raqobatbardoshlikni ta'minlash muhim vazifalardan biriga aylandi. So'nggi yillarda dunyo miqyosida raqobatbardoshlik omillari keskin o'zgarib bormoqda. Endilikda tabiiy resurslar yoki arzon mehnat kuchi emas, balki ilmiy yondashuvlar, innovatsion g'oyalar va zamonaviy texnologiyalar asosida shakllangan iqtisodiyotlar muvaffaqiyatga erishmoqda. Ana shunday sharoitda mamlakatlarning ijtimoiy-iqtisodiy taraqqiyoti ko'p jihatdan ularning hududiy rivojlanish strategiyalariga, xususan, hududlarda innovatsion yondashuvlarni joriy eta olish qobiliyatiga bog'liq bo'lib bormoqda.

Hududiy rivojlanish bu — muayyan geografik makonda yashovchi aholining hayot sifatini yaxshilash, infratuzilmani takomillashtirish, mahalliy iqtisodiyotni har tomonlama rivojlantirish, ish o'rinlari yaratish va ijtimoiy xizmatlarni yanada qulaylashtirish jarayonidir. Bunday yirik va kompleks jarayonni samarali tashkil etish esa innovatsiyasiz tasavvur etib bo'lmaydi. Zero, har bir hudud o'zining tabiiy, mehnat, sanoat, turizm yoki boshqa resurslariga ega bo'lsa-da, ularni iqtisodiy afzalliklarga aylantirish uchun zamonaviy yondashuv, ilg'or tajriba va texnologiyalarga tayanish talab etiladi.

Innovatsiyalar nafaqat yangi mahsulotlar yoki xizmatlar yaratish vositasi, balki boshqaruv tizimini optimallashtirish, ishlab chiqarish jarayonlarini modernizatsiyalash va resurslardan oqilona foydalanishni ta'minlovchi muhim vositadir. Shu boisdan ham bugungi kunda har bir hudud o'z salohiyatini to'liq ro'yobga chiqarishi uchun innovatsion infratuzilmani shakllantirishi, innovatsion loyihalarni qo'llab-quvvatlashi va ilm-fan bilan amaliyot integratsiyasini kuchaytirishi zarur. O'zbekiston Respublikasida 2017-yildan boshlab yangi bosqichdagi islohotlar jarayoni boshlanib, davlat boshqaruvida, iqtisodiyotni liberallashtirishda va eng muhimi — hududiy siyosatda tub o'zgarishlar amalga oshirilmoqda. Ayniqsa, **2019–2023-yillarda** qabul qilingan "Innovatsion rivojlanish strategiyasi", "Hududlarni kompleks ijtimoiy-iqtisodiy rivojlantirish dasturi", "Raqamli O'zbekiston – 2030" strategiyasi kabi hujjatlar orqali har bir viloyat, tuman va shaharni mustaqil iqtisodiy markazga aylantirish, ularning innovatsion infratuzilmasini shakllantirishga katta e'tibor qaratildi.

2. Adabiyotlar sharhi.

Hududiy rivojlanish va innovatsion taraqqiyot masalalari hozirgi kunda ko'plab olimlar, tadqiqotchilar va amaliyotchi mutaxassislarning diqqat markazida bo'lib kelmoqda. Mavzu doirasidagi ilmiy adabiyotlar va tahliliy manbalarni chuqur o'rganish, bu yo'nalishdagi nazariy qarashlar, konseptual yondashuvlar va amaliy natijalarni tahlil qilish orqali izlanishlar mazmunan boyitiladi.

Hududiy rivojlanishning nazariy asoslari borasida A. S. Granberg, N. N. Nekrasov, J. Friedman, P. Krugman kabi xorijiy iqtisodchilar asarlarida hududlararo tengsizlik, iqtisodiy klasterlar, markaz–atrof hududlar nazariyasi, iqtisodiy tortishish markazlari kabi tushunchalar chuqur ochib berilgan. Ayniqsa, P. Krugmanning “Yangi iqtisodiy geografiya” nazariyasi hududiy rivojlanish jarayonlarini ilmiy asosda tahlil qilish imkonini yaratgan.

O‘zbekistonda esa bu sohada I. Umurzakov, R. Abdurahmonov, A. Begmatov, S. Xodjayev, Z. Qo‘chqorov kabi iqtisodchilar hududiy iqtisodiyot, investitsiya muhiti, sanoatlashtirish va innovatsion taraqqiyot masalalariga oid asarlari bilan tanilgan. Jumladan, R. Abdurahmonovning “Hududiy iqtisodiyotni boshqarish asoslari” nomli o‘quv qo‘llanmasida hududiy resurslardan samarali foydalanish, hududlararo kooperatsiyani rivojlantirish, iqtisodiy mintaqalarning ixtisoslashuvi kabi jihatlar atroflicha tahlil qilingan.

Innovatsion rivojlanish bo‘yicha J. Shumpeterning “Innovatsiya nazariyasi” hamda P. Druckerning boshqaruv sohasidagi innovatsion yondashuvlari asosiy nazariy poydevor sifatida qaraladi. Mahalliy olimlardan A. Salomov va D. Jalilovlarning ilmiy maqolalarida esa innovatsiyalarning hududiy rivojlanishga ta’siri, texnoparklar va ilmiy markazlarning roli haqida fikr yuritilgan. Bundan tashqari, O‘zbekiston Respublikasi Innovatsion rivojlanish vazirligi, Iqtisodiy taraqqiyot va kambag‘allikni qisqartirish vazirligi tomonidan e‘lon qilingan rasmiy hisobotlar, strategik hujjatlar (masalan, “O‘zbekiston – 2030” strategiyasi, “Hududiy rivojlanish strategiyasi – 2022–2026”) mavzu doirasidagi dolzarb ma‘lumotlar bilan boyitilgan muhim manbalar hisoblanadi.

Xalqaro tashkilotlar, xususan BMT, Jahon banki, OECD, UNDP tomonidan taqdim etilgan tahliliy hisobotlar va reytinglar orqali turli davlatlarning hududiy-innovatsion siyosatdagi yondashuvlarini o‘rganish mumkin. Bu esa O‘zbekistonda qo‘llanilishi mumkin bo‘lgan ilg‘or tajribalarni aniqlash imkonini beradi.

3. Tadqiqot metodologiyasi.

Ushbu maqola mutaxassislarning hududiy rivojlanishni ta‘minlashda innovatsiyalarning ahamiyati yuzasidan olib borilgan izlanishlari va fikr-mulohazalari yoritilgan. Mantiqiy fikrlash, tizimli yondashuv, statistik tahlil va boshqa usullardan foydalanilgan.

4. Tahlil va natijalar muhokamasi.

So‘nggi yillarda O‘zbekistonda innovatsion infratuzilmani shakllantirish yo‘lida muhim qadamlar qo‘yildi. Xususan 2020–2024 yillar oralig‘ida respublika hududlarida 14 ta texnopark, 30 dan ortiq startap-loyihalarni qo‘llab-quvvatlash markazlari, va Innovatsion rivojlanish vazirligi huzuridagi ilmiy laboratoriyalar tashkil etildi Innovatsion faoliyat eng yuqori bo‘lgan hududlar sifatida Toshkent shahri, Farg‘ona viloyati, Samarqand viloyati va Navoiy viloyati ajralib turadi. Bu hududlarda innovatsiyalarga yo‘naltirilgan investitsiyalar hajmi boshqa hududlarga nisbatan yuqoriroq bo‘lmoqda Shu bilan birga, Qoraqalpog‘iston Respublikasi, Jizzax, Sirdaryo va Surxondaryo viloyatlarida innovatsion faoliyatning past darajada ekanligi kuzatildi. Bunga, asosan, malakali kadrlar tanqisligi, ilmiy-tadqiqot muassasalari va sanoat kooperatsiyasining yetarlicha rivojlanmagani sabab bo‘lmoqda.

Davlat statistika qo‘mitasi ma’lumotlariga ko‘ra: 2023-yilda O‘zbekistonda innovatsion mahsulotlar ishlab chiqarish hajmi 7,2 trillion so‘mni tashkil etdi, bu ko‘rsatkich 2020-yilga nisbatan 2,3 baravarga oshgan. Innovatsion faoliyat bilan shug‘ullanuvchi korxonalarning umumiy korxonalar ichidagi ulushi faqat 10–12% atrofida bo‘lib, bu juda past ko‘rsatkich hisoblanadi. Hududiy kesimda innovatsion faoliyat bilan shug‘ullanadigan korxonalarning 70% dan ortig‘i Toshkent shahri va viloyatiga to‘g‘ri kelmoqda, bu esa innovatsion rivojlanishda markazlashuv kuchayganini ko‘rsatadi.

Innovatsiyalar joriy etilgan hududlarda yangi ish o‘rinlarining yaratilishi, mehnat unumdorligining oshishi va kichik biznes subyektlarining faollashuvi qayd etilgan. Jumladan: Texnoparklar faoliyati orqali 2021–2023 yillarda mamlakat bo‘yicha 18 mingdan ortiq yangi ish o‘rni yaratilgan. Startup loyihalarining 60 foizi aynan hududiy muammolarga yechim sifatida ishlab chiqilgan bo‘lib, ulardan ayrimlari energetika, qishloq xo‘jaligi va atrof-muhitni muhofaza qilish yo‘nalishlarida amalga oshirilgan.

Xulosa

Hududiy rivojlanishni ta‘minlashda innovatsiyalar hal qiluvchi omil hisoblanadi. Innovatsion yondashuvlar hududlarning iqtisodiy salohiyatini oshirish, yangi ish o‘rinlarini yaratish, ishlab chiqarish samaradorligini kuchaytirish hamda raqobatbardoshlikni ta‘minlashga xizmat qiladi. Zamonaviy sharoitda hududlar o‘rtasidagi tafovutlarni kamaytirish, infratuzilmani rivojlantirish va investitsiyalarni jalb qilish bevosita innovatsion faoliyat darajasiga bog‘liq.

Ilm-fan va texnologiyalar taraqqiyoti, xususan, innovatsion ekotizimni shakllantirish hududni global miqyosda yetakchi markazga aylantirishi mumkin.

Hududiy rivojlanish strategiyasida innovatsiyalarni keng joriy etish, ilmiy-tadqiqot faoliyatini rag‘batlantirish, startaplarni qo‘llab-quvvatlash hamda raqamli texnologiyalarni tatbiq etish hududlarning uzoq muddatli va barqaror taraqqiyotini ta‘minlaydi. Innovatsiya — bu nafaqat yangilik, balki hudud iqtisodiyoti va jamiyat farovonligining asosiy drayveridir.

Adabiyotlar ro‘yxati

1. Cooke, P., Asheim, B., Boschma, R., Martin, R., Schwartz, D., & Tödtling, F. (2011). Handbook of Regional Innovation and Growth. Cheltenham: Edward Elgar Publishing. – ISBN: 9781848444171.
2. Isaksen, A., Martin, R., & Tripp, M. (eds.) (2018). New Avenues for Regional Innovation Systems: Theoretical Advances, Empirical Cases and Policy Lessons. Cham: Springer International Publishing. – ISBN: 978-3-319-71660-2.
3. Vermeulen, B., & Paier, M. (eds.) (2017). Innovation Networks for Regional Development: Concepts, Case Studies, and Agent-Based Models. Cham: Springer International Publishing. – ISBN: 978-3-319-43939-6.
4. Clark, J. J. (2020). Uneven Innovation: The Work of Smart Cities. New York: Columbia University Press. – ISBN: 9780231184977.

5. Abdug‘ani Abduvaliyev. O‘zbekiston iqtisodiyotini modernizatsiya qilish. – Toshkent: Iqtisodiyot, 2015. – 256 b.
6. Said G‘aniyev. Innovatsion iqtisodiyot asoslari. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2012. – 240 b.
7. Baxodir Xodiyev. Mintaqaviy iqtisodiyot. – Toshkent: Universitet, 2003. – 320 b.
8. Qo‘chqor Tojiboyev. Hududiy rivojlanish strategiyasi. – Toshkent: Iqtisodiyot, 2018. – 280 b.

